

УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Лотюк М.В.

студент

Університету економіки та права «КРОК»

В статті розглянуто сутність активів підприємства. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання активів на підприємстві. Визначено, що управління активами підприємства являє систему принципів та методів розробки й реалізації управлінських рішень.

Ключові слова: підприємство, активи, капітал, фінансова діяльність, фінансова політика, основний капітал, оборотний капітал, інвестиції

Постановка проблеми. Система управління активами підприємства – важливий елемент підвищення ефективності діяльності підприємства, оскільки розробка та впровадження раціональних підходів в управлінні активами забезпечують надійну фінансову стійкість, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість підприємств. Процес управління активами підприємства доволі складний, оскільки включає вироблення загальногосподарської стратегії його розвитку – виробничу, фінансову, інвестиційну. Проте існують проблеми, які полягають в тому, що немає єдиних рекомендацій чи підходів, які б допомогли підприємству управляти розвитком активів для підвищення ефективності його діяльності, випуску сучасної високоякісної конкурентоспроможної продукції, завоювання нових ринків, впровадження інновацій, тощо. Вказане обумовлює актуальність теми дослідження.

В діяльності кожного підприємства істотну роль відіграє вирішення проблеми забезпечення його функціонування необхідним та достатнім обсягом коштів, що є запорукою ведення його ефективної господарської діяльності й отримання високого кінцевого фінансового результату. Джерелами формування капіталу підприємства можуть бути власні та позикові ресурси. Для більшості підприємств основною частиною і базою всього фінансового капіталу є власний капітал, але діяльність підприємства в ринковій економіці неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення позикових коштів.

У виробничій діяльності підприємства фінансові ресурси є матеріальною основою, фінансовою базою утворення та використання фінансового капіталу. Слід зазначити, що капітал – це частина фінансових ресурсів, які вкладаються у виробництво і приносять дохід по завершенні господарського обороту. Тобто, капітал виступає як перетворена у виробництво форма фінансових ресурсів.

Проте, деякі проблеми управління активами підприємств залишаються невирішеними та потребують подальших досліджень і розробок. До однієї з них можна віднести відсутність належно обґрунтованих підходів щодо оптимізації обсягу і структури активів підприємств (основних та оборотних) та

джерел їх фінансування, адекватних сучасним умовам ринкових відносин.

Для сучасної економіки характерна нестабільність і висока динамічність зовнішнього середовища. Всі ці чинники негативно впливають на фінансове становище підприємства та змушують його керівництво постійно приймати рішення в умовах невизначеності. Значна частина підприємств зіштовхнулася зі значними проблемами виробничого та фінансового характеру і знаходиться в кризовому стані. Внаслідок цього на перший план виходять фінансові аспекти діяльності підприємств; один з них – активи підприємства, їх склад та вартість, а також підтримання на достатньому рівні.

Структура капіталу, яка використовується на підприємстві, визначає чимало аспектів не тільки фінансової, але й господарсько-виробничої його діяльності – операційної й інвестиційної, активно впливає на кінцеві результати діяльності. Наслідком трансформації ринкових процесів та супроводжуваних їх кризових явищ стала гостра нестача необхідного обсягу основних та оборотних активів, а також значні диспропорції в джерелах їх фінансування, що суттєво позначається на ефективності господарювання. Водночас, низький рівень забезпеченості підприємств активами (особливо оборотними) супроводжується низьким рівнем їх використання. Все це потребує змін у підходах до управління оборотними активами з метою вирішення фінансових проблем та підвищення загальної господарської ефективності функціонування підприємств.

Оптимізація джерел фінансування оборотних активів на підприємствах визначається раціональним співвідношенням між власними та позиковими коштами. Існують різні підходи до висвітлення цього питання; зокрема, воно може розглядатись через їхнє розмежування відносно сукупного нормативу оборотних активів, за яким мінімальна потреба в оборотних активах повинна покриватись власними джерелами, а тимчасова – за рахунок короткострокових кредитів. Важливо, що єдиним джерелом фінансування всіх оборотних активів підприємства може розглядатись банківський кредит, причому оборотні активи повинні фінансуватись на $\frac{1}{4}$ за рахунок довгострокових позикових коштів і на $\frac{3}{4}$ за рахунок

короткострокових позикових джерел. Залучення позикових джерел може розглядатись економічно доцільним тільки при умові, що воно забезпечує зростання рентабельності власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що економічну суть капіталу підприємства науковці-дослідники розглядають через таку його характеристику, як головний чинник виробництва. В загальній системі факторів виробництва (капітал, земля, праця) капіталу належить пріоритетна роль, тому що він поєднує всі чинники в один виробничий комплекс; капітал відображає вкладені в господарський процес фінансові ресурси підприємства, що дають дохід. В цьому випадку він не може виступати ізольовано від виробничого чинника у формі інвестованого капіталу, акцентуючи увагу на активах.

Вивченням питань, що стосується системи та механізмів управління на підприємствах активами, займається багато науковців. Актуальним проблемам оцінки та управління активами підприємства присвячені роботи таких вчених-економістів, як І.А. Бланк [1] та Л.О. Коваленко [2], О.Г. Крамаренко [3] та С.Г. Рясних [8], А.М. Поддєрьогін [10] та Г.О. Швиданенко [12], Л.Г. Ліпич [5] та А.В. Рибіцька [7], А.М. Ткаченко [9] та О.М. Чорна [11], Н. Шевчук [13] та Н.З. Шпак [14] та інших.

Мета дослідження полягає у дослідженні терміну «активи» підприємства та визначені шляхів вдосконалення та вироблення рекомендацій стосовно підвищення ефективності управління активами підприємства, значна частина яких перебуває в кризовому стані. Для цього слід відновити фінансову стійкість та платоспроможність підприємств за рахунок оптимізації обсягу та структури оборотних активів і джерел їхнього формування. Предметом дослідження є процес управління оборотними активами і джерелами їхнього формування для відновлення фінансової стійкості і платоспроможності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення процесу нормального та перспективного господарського функціонування підприємства необхідно, перш за все, ефективно управляти його активами. Активи відіграють важливу роль в господарській діяльності підприємства, оскільки за допомогою їх ефективного формування і використання підприєм-

ство покращує свою діяльність, підвищує свій економічний потенціал і, як наслідок, одержує дохід (прибуток).

Активи являють собою економічні ресурси підприємства в різних видах, які використовуються в процесі здійснення господарської діяльності. Всі вони формуються для конкретних цілей здійснення цієї діяльності у відповідності до місії та стратегії економічного розвитку підприємства та у формі сукупних майнових цінностей характеризують основу його економічного потенціалу. Активи підприємства повинні відповідати функціональній направленості та обсягам діяльності підприємства. Лише в такій відповідності вони становлять для підприємства певну цінність, як його економічні ресурси, що призначені для раціонального використання в поточному та наступних періодах здійснення господарської діяльності.

Активи являються майновими цінностями підприємства, що формуються за рахунок інвестованого в них капіталу, який, вкладений в підприємницьку діяльність, матеріалізується у формі активів підприємства.

В сучасній економічній теорії та господарській практиці, пов'язаній з використанням активів, застосовується багато визначень терміну «активи». Найбільш поширеними серед них є наступні (табл. 1).

Як зазначалось, у вітчизняній науковій теорії і практиці виділяють безліч тлумачень терміну активи. З-поміж інших, найбільш правильним тлумаченням активів є сукупність матеріальних і нематеріальних цінностей підприємства, які мають грошову оцінку та вартість, формування і використання яких призведе до отримання економічних вигід в майбутньому й характеризується впливом факторів часу, ризику та ліквідності. В наведеному визначенні закріплені матеріально-речова та нематеріальна форма активів, а також їх належність підприємству, здатність приносити дохід в майбутньому.

Таким чином, активи можна інтерпретувати як певні економічні ресурси підприємства у формі його сукупних майнових цінностей, що у відповідному вартісному вираженні відображаються в балансі та використовуються ним в господарській діяльності з метою одержання певних економічних вигід. Така інтерпретація є простою, але, водночас, доволі чіт-

Таблиця 1

Підходи до визначення терміну «активи» [4]

Джерело	Визначення
П(С)БО 2 «Баланс»	Активи становлять собою ресурси, що контролюються підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигід у майбутньому
Бланк І.О., Урбан Н.М., Фаріон І.Д., Філімоненков О.С.	Активи являють собою економічні ресурси підприємства у формі належних йому сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою отримання доходу
Михайленко П.П., Поддєрьогін А.М., Поліщук М.П.	Активи являють собою ресурси, контрольовані підприємством, використання яких призводять до збільшення економічних вигід у майбутньому
Коваленко Л.О.	Активи, це всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності

кою і зрозумілою та повністю відображає економічну суть активів підприємства.

Отже, в економічній теорії та господарській практиці оперують різними термінами, які характеризують окремі види активів підприємства. Для забезпечення ефективного та цілеспрямованого управління активами на підприємстві з'являється потреба в систематизації основних понять, що використовуються в практичній діяльності (табл. 2). Така класифікація виділяє найголовніші ознаки, за якими активи, як керована підсистема, найбільш чітко будуть відповідати управлінським цілям і завданням підприємства.

Управління активами підприємства – це складний процес, який полягає у правильному формуванні та використанні активів за їх обсягом, складом, структурою із врахуванням впливу на них численних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Активи підприємства є насамперед інвестованим у виробництво капіталом. Дослідження історичної еволюції категорії «капітал» дозволяє виділити три основні підходи до його формування. Відповідно до першого підходу, капітал визначається як грошовий фактор, а гроші – основний чинник виробництва. Згідно з другим підходом, який виражає матеріально-речове трактування, капітал – це цінності й послуги, з участю яких створюється новий дохід. Третій підхід представляє капітал як виробничі відносини, які витікають з монополізації власності на засоби виробництва в руках підприємців. На основі вивчених підходів узагальнене визначення капіталу представлено як блага, які створюються новою працею та використовуються для виробництва товарів та послуг, що здатні приносити дохід [1, с. 18].

Управління активами – це система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із оптимальним їх формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного їх використання в різних видах господарської діяльності підприємства [2, с. 259]. Таким чином, управління капіталом – це вплив суб'єкта ринку (підприємства) на об'єкт управління (капітал) з метою ефективного та оптимального використання цього об'єкта для ведення господарської діяльності суб'єкта.

Ефективність господарської діяльності підприємства значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління активами.

Управління активами суб'єктів господарювання тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки їх величина і динаміка є важливими критеріями для встановлення їх оптимальності. Активи завжди є необхідним атрибутом господарської діяльності підприємства – з моменту його створення до ліквідації чи реорганізації. Водночас, управління активами передбачає вплив на їх обсяг і структуру, а також джерела фінансування з метою підвищення ефективності їх використання та раціоналізації. Налагоджений механізм управління активами передбачає, зокрема:

- чітку постановку цілей і завдань управління активами, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді;
- удосконалення методики визначення і економічного аналізу ефективності використання всіх видів активів;
- розроблення напрямів оптимізації процесу управління активами, а також їх аналізу і впровадження;
- використання у процесі управління активами економічних методів та моделей, зокрема під час аналізу і планування;
- розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами;
- розроблення загальної стратегії управління активами;
- орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління активами [3].

Управління активами підприємства скероване на вирішення таких основних завдань:

- формування достатнього обсягу фінансових ресурсів, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної дохідності активів при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних з використанням активів, при запланованому рівні їх дохідності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;

Таблиця 2

Підходи до визначення терміну «активи» [6]

Ознаки	Види активів					
	Матеріальні	Нематеріальні	Фінансові	Біологічні		
За формами функціонування	Оборотні		Необоротні			
За характером участі в господарському процесі	Операційні		Інвестиційні			
За характером участі в різних видах господарської діяльності	Амортизовані		Неамортизовані			
За можливістю амортизації	Цінні		Малоцінні			
За ступенем цінності	Абсолютно ліквідні		Високоліквідні	Середньо-ліквідні	Мало-ліквідні	Неліквідні

- оптимізація оборотності активів;
- забезпечення своєчасного реінвестування доходів.

Вдосконалення системи управління активами підприємства, зокрема їх формування та використання, набувають особливого значення, оскільки створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання. Під час розроблення фінансової політики підприємства потрібно вибрати таку структуру активів, яка при найнижчій вартості капіталу дасть можливість збільшити ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальною є така структура активів, яка дасть змогу звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і, водночас, підтримати кредитну репутацію підприємства на рівні, що сприяє залученню додаткових фінансових ресурсів на прийнятних умовах.

Структуру активів підприємства необхідно безпосередньо пов'язувати з мобілізацією капіталу, оскільки це взаємопов'язані та невіддільні категорії. Тобто, можна стверджувати, що управління активами підприємства в значній мірі є управлінням його капіталом, оскільки сформований капітал підприємства завжди інвестується надалі в його активи.

З позиції фінансової політики підприємства, існують такі базові стратегії управління капіталом:

- консервативна (мета – отримання дохідності вищої, ніж за банківськими депозитами за значно менших ризиків, ніж на фінансовому ринку);
- збалансована (де очікується отримання дохідності, що порівнюється з середньоринковою за найліквіднішими фінансовими інструментами, але з меншим ризиком);
- ризикова (де метою є отримання максимального приросту активів);
- індексна (призначена для потенційних інвесторів, які ставлять за мету одержання інвестиційного доходу з інвестиційного портфеля фінансових інструментів, сформованого на основі індексу).

Загалом, політика управління активами підприємства включає управління оборотними і необоротними активами. Головним в управлінні необоротними активами є їх своєчасне оновлення та підвищення ефективності використання. Головним в управлінні оборотними активами є забезпечення безперервності виробничого процесу, прискорення оборотності активів, забезпечення ліквідності оборотних активів, підвищення рентабельності оборотних активів та мінімізація ризиків і втрат.

В сучасних умовах підприємствам необхідно проводити більш ефективну політику з управління активами, їх складом і структурою, а особливо збільшити рентабельність операційних необоротних активів за рахунок підвищення середньої вартості операційних необоротних активів та збільшити період їх обороту. Стосовно підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства потрібно скорочувати тривалість операційного циклу за рахунок прискорення оборотності запасів та готової продукції.

Для підвищення ефективності управління необоротними активами підприємства необхідно здійснити наступне:

- оптимізувати склад і структуру основних засобів підприємства;
- покращити технічний стан основних засобів шляхом введення в експлуатацію нового обладнання й устаткування, проведення реконструкції та модернізації застарілого устаткування, що забезпечить швидке оновлення активної частини основних виробничих фондів;
- обрати альтернативні джерела фінансування основних засобів, які найбільш вигідні для підприємства;
- підвищити фондівдачу шляхом освоєння нових потужностей;
- обрати оптимальні методи нарахування амортизації, які сприятимуть реалізації економічної та науково-технічної стратегії підприємства;
- придбати основні засоби за схемою фінансового лізингу, яка має переваги у порівнянні з банківським кредитом.

Для забезпечення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно здійснити наступне:

- оптимізувати склад та структуру оборотних активів за допомогою прискорення їх оборотності в цілому та окремих їх елементів зокрема;
- оптимізувати розмір грошових коштів шляхом проведення постійного контролю за розміром оборотних активів у грошовій, абсолютно ліквідній формі, а також через забезпечення відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які, при необхідності, можуть швидко трансформуватись у грошові кошти, дасть можливість підтримувати на належному рівні платоспроможність підприємства;
- оптимізувати запаси підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів;
- оптимізувати структуру товарів шляхом скорочення випуску товарів із низькою рентабельністю та збільшити випуск товарів, що мають позитивну рентабельність і належний рівень попиту;
- оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом проведення контролю за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків, тощо;
- скоротити тривалість фінансового циклу шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості й некритичного сповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам;
- підвищити рівень рентабельності підприємства шляхом своєчасного використання тимчасово вільних залишків грошових активів для формування ефективного портфеля поточних фінансових інвестицій.

Висновки. Управління активами підприємства відіграє важливу роль в господарській діяльності підприємства, оскільки від прийняття ефективних управлінських рішень керівництва стосовно активів підприємства залежить його подальша діяльність та конкурентоспроможність.

Процес управління активами підприємства ускладнюється частою зміною умов, в яких воно функціонує, необхідністю оперативного прийняття рішень. Нестабільність податкового законодавства, наслідки фінансової кризи, низька платіжна дис-

ципліна зумовлюють істотну недостатність оборотного капіталу у підприємств, що в багатьох випадках може призвести до їх банкрутства.

Особливості складу і структури активів підприємств передбачають також специфіку формування капіталу. Капітал підприємств завжди пов'язаний з його виробничо-господарською діяльністю, що обумовлено особливостями його діяльності та безпосередньо залежить від сфери здійснення підприємництва, специфіки організації виробничо-господарської структури, тощо.

Література:

1. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника – Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
2. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – 3-тє вид. випр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 483 с.
3. Крамаренко О.Г. Фінансовий менеджмент: 2-ге вид.: Підручник / О.Г. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
4. Лисевич С.Г. Оцінка стану активів підприємства та управління ними / С.Г. Лисевич, К.О. Д'яченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 1 (6). – Том 2. – С. 206-210.
5. Ліпич Л.Г. Капітал в системі управління підприємством / Л.О. Ліпич, І.О. Гадзевич // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». – 2009. – № 647: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 114-119.
6. Причепя І.В. Теоретичні засади управління активами підприємства / І.В. Причепя, Н.В. Кравець // Економічний простір. – 2012. – № 60. – С. 249-257.
7. Рибіцька А.В. Управління капіталом підприємства на основі оптимізації структури позикового капіталу / А.В. Рибіцька // Фінансовий простір. – 2014. – № 2. – С. 144-148.
8. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту: Навч. посібник / Є.Г. Рясних – К.: Скарби, 2003. – 238 с.
9. Ткаченко А.М. Управління фінансовими ресурсами підприємства та оптимізація вартісної структури капіталу / А.М. Ткаченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 5. – С. 297-299.
10. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
11. Чорна О.М. Економічний зміст та проблематика управління капіталом підприємства реального сектору економіки в Україні / О.М. Чорна, О.О. Мацнева // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 2. – С. 48-56.
12. Швиданенко Г.О. Управління капіталом підприємства: навч. посібник / Г.О. Швиданенко, Н.В. Шевчук; Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2007. – 435 с.
13. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування / Н. Шевчук // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 5-6. – С. 39-43.
14. Шпак Н.З. Система управління капіталом підприємства / Н.З. Шпак, О.М. Рудницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 10. – С. 257-261.

УПРАВЛЕНИЕ АКТИВАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Лотюк М.В.

студент

Университета экономики и права «КРОК»

В статье рассмотрена сущность активов предприятия. Предложены меры по повышению эффективности использования активов предприятия. Определено, что управление активами предприятия представляет систему принципов и методов разработки и реализации управленческих решений.

Ключевые слова: предприятие, активы, капитал, финансовая деятельность, финансовая политика, основной капитал, оборотный капитал, инвестиции

ASSET MANAGEMENT OF ENTERPRISES

Lotyuk M.V.

Student

University of Economics and Law «KROK»

The article deals with the nature of assets of enterprises. Measures to improve the efficient use of enterprises assets are recommended. It was determined that the asset management of the enterprises is a system of principles and methods for development and implementation of management decisions.

Keywords: enterprise, assets, capital, financial activity, financial policy, fixed assets, working assets, investments